

Светлозар Жеков

*Директор на Националния център за книгата
при Министерството на културата
на Република България*

БАЛКАНСКИ МЕЧТАНИЯ

ФОРМУЛИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ КНИЖНИ ПОЛИТИКИ В КОНТЕКСТА НА ИЗТОЧНОЕВРОПЕЙСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ

Уважаеми дами и господа,
уважаеми колеги,

откакто Европа започна да се обединява, думата "интеграция" стана модерна. Понятието "съвместен проект" придоби почти магическа сила, особено когато става дума за финансовото му осигуряване. В това нямаше да има нищо лошо, ако интеграцията се възприемаше освен във водещите днес икономически измерения и в културно-историческите ѝ проекции. Лишена от тях, интеграцията от път към мечтаната свободна общност на народите, лесно се превръща в доходна арена за ловки европейски и нашенски чиновници.

Ние на Балканите от векове сме в един общ впряг, но – уви! – по-често сме били "орел, рак и щука" като в известната басня. От векове историческите ни съдби са така тясно свързани и взаимнообусловени, че всеки опит да бъдат разглеждани поотделно е предварително обречен на неуспех. За съжаление през столетията, та и до днес, по-често огънят и мечът са кроили съдбите ни и онези, които са писали историята, по-често са следвали стъпките на силните на деня, на политиците и военачалниците, вместо да бъдат безпристрастни съдници на настоящето или близкото минало. Дори при бегло сравнение между написаното от историците и сътвореното от писателите, ще установим, че неподправената история може да се прочете не толкова в научните съчинения, колкото в словото на балканските писатели-класици. Книгите, съдържащи това слово са неразрушимите мостове между народите ни и по тях трябва да мине всеки, понесъл жезъла на обединението.

Пак ние на Балканите имаме хубава поговорка: "Помогни си сам, за да ти помогне и Господ". Днес имаме реалния шанс сами да си помогнем като изградим заедно основите на една регионална интеграционна книжна политика, отворена към европейските и световните книжни общности. Няма съмнение, че колкото повече се сближават книжните общности на страните от Балканите, толкова по-разбираеми ще стават общите ни проблеми и по-лесно ще преодоляваме различията помежду си.

България не за първи път е домакин на регионални срещи на професионалисти, свързани с книгата – писатели, преводачи, издатели, научни работници... Подобни срещи организират Гърция, Турция и Румъния, другите съседи от Балканите вероятно ще ни последват. Всички стъпки, направени в тази посока, имат едно единствено послание – отваряне на границите, разрушаване на предразсъдъците, предубежденията и омразите между съседите и търсенето на практически осъществими модели на сътрудничество в името на благоденствието на нашите народи. Ние, българите, имаме един шопски анекдот, който гласи: "Я не сакам на мен да ми е добре, я сакам на Вуте да му е зле". Тази ужасна народо-психология, уви! – и до ден-днешен определя до голяма степен балканските отношения. В кошмарната историческа върволица от вероломства,

измами, владичества, робство, предателства, установили като правило през годините повече недоверие помежду ни, колкото воля за общност със свое място, традиции и авторитет в Европа и света, днес сме изправени пред исторически реалности, изпреварващи общите ни разбирания за нашия общ дом, наречен БАЛКАНИ. *Поредната* война на Милошевич в Косово и последвалата война на Европа и САЩ срещу етническото прочистване в края на ХХ век в сърцевината на стария континент, е *поредното* доказателство, че мракобесническите политически системи намират своята благодатна почва, там където исторически е било дълго време обуславяно *разделението* – било по етнически принцип, било по исторически териториални претенции, било по принципа на нашенеца, който иска на съседа да му е зле, а не той или и той, и съседът да са добре. След войната в Косово и Югославия, Балканите никога няма да бъдат повече същите. Дали ще го наречем "предизвикателство на новото време", дали ще употребим друг синоним на това, което се случи и продължава да се случва с наше участие на Балканите, но *ние вече няма да сме същите*.

Точно сега е моментът, когато трябва да забравим старите вражди, предразсъдъци, омрази и претенции, и да се осъзнаем като един от *петте пръста на "световната ръка"* – иначе рискуваме и през третото хилядолетие да се свиваме в кутрето на Европа. Ние сме тези, които могат и трябва да служат на обединението на Балканите. Ние, служителите на словото, което, като нищо друго, ни е обединявало, а не разделяло. Не разноезичието ни е разделяло през вековете, а мъдростта и глупостта в словото. Днес, в края на ХХ век, когато сме не само свидетели, но и участници в най-голямата драма на Балканите в новото време, ние сме длъжни да преосмислим отговорността си за онова, което се случва и онова, което предстои да се случи. Ние сме тези, които трябва да понесат отговорността на СЛОВОТО в голямата отговорност на ОБЕДИНЕНИЕТО на Балканите. Ние сме тези, които *отдавна* са си подали ръка – през границите, през езиковите бариери, през политическите интереси – и които, днес, в новата реалност на Балканите, сме длъжни да отидем и по-нататък – да убедим политиците – собствени и чужди, че СЛОВОТО е най-добрият посланик на мира, разбирателството и общото благоденствие на нашите изстрадали страни. И още – че съвременният свят, такъв, какъвто го чертаят новите технологии, мечтите на новите поколения и политикоикономическите интереси на новата световна политическа класа, би бил невъзможен без проспериращи Балкани, които според добрите учебници по история са "люлка на европейската цивилизация". Стига да не продължим да схващаме "люлката" като своя *историческа собственост*.

Срещи като тази създават предпоставки за взаимното ни опознаване и те могат да ни помогнат за осъществяването на бъдещи съвместни инициативи в областта на свободния обмен на идеи, знания и опит чрез книгите. Ако познаваме по-добре проблемите на книжните общности в нашите страни, можем преди всичко да си помогнем – където е възможно. Формулирането на всяка национална политика за книгата, съобразена с либералните възгледи за гражданско общество и пазарна икономика, е невъзможно без отчитане на интеграционните процеси най-малкото в европейски мащаб, които нямат нито икономическа, нито политическа, нито духовна алтернатива в края на ХХ век. Нашето бъдеще е в глобалната културна среда на Европа като равноправни участници в изграждането ѝ, запазващи и отстояващи самобитността на културната си идентичност. Тъй като нашите страни в голяма степен си приличат – ние сме и "канени", и "неканени гости" на богатата и просперираща Европа, сме длъжни, още в началото на изграждане на нови национални книжни политики в своите страни, да заложим *междинните интеграционни модели*, които да съдържат в себе си идеята за ускоряване на взаимопроникването на културите ни. Универсалният език на книгата – била художествена или научна – е изградил исторически предпоставки за

разбирателство между народите. Политиката в полза на това разбирателство, в облекчаването на трудностите за неговото разпространение и обществена рецепция, ние определяме като отговорна политика по отношение на общочовешките ценности и тяхната закрила в края на измъченото ни хилядолетие. За такава политика ние ще работим със съзнанието, че резултатите няма да дойдат нито днес, нито утре, но – поне в обозримото за децата ни бъдеще.

Уважаеми колеги,

с навлизането на Интернет и новите комуникационни и дигитални технологии във всички сфери на живота е немислим информационният вакуум в книжния сектор на Балканите. В “другата” Европа вече има изградена единна база данни за книгоиздаването и книжния пазар и книжния сектор на страни като Германия, Унгария, Полша, Чехия и др. Ако обединим усилията си и работим съвместно за информационното осигуряване на книжните сектори в нашите страни, след година-две ние можем да бъдем в състояние да предложим Балканска WEB-страница с общ Books In Print каталог, а така също и с много и разнообразна информация за Балканския книжен сектор. Българският Национален център за книгата е готов да стане координатор на един такъв съвместен проект и с удоволствие ще обсъдим всички предложения за подготовката и реализацията му.

В България интересът към литературата на съседните страни винаги е бил висок. Десетки и стотици са заглавията на произведения на балкански писатели, преведени и издадени на български език. Но в последните години пазарният натиск върху сериозната книга оказва неблагоприятно въздействие и в тази посока. Допускам, че подобни тенденции се забелязват в повечето страни от нашия регион. Ето защо е наложително да помислим не само за информационното осигуряване и книгообмена, но и за създаване на условия за постоянно представяне на националните литератури във всяка една от нашите страни. Аз бих искал да насоча вниманието ви към обмислянето на възможността за балканска културна спогодба в тази област. Част от държавните субсидии за книгоиздаването във всяка страна (там, където съществуват) би могло да бъдат заделени за популяризирането на балканските литератури. Убеден съм, че ако с общи усилия подготвим дългосрочна програма за представяне на нашите литератури, ще срещнем и разбирането, и подкрепата на правителствата си. А ако програмата има достатъчно широка обществена подкрепа, е вероятно да получим финансова помощ от международни институции и заинтересувани организации или частни лица. Но всичко това ще бъде невъзможно, ако нямаме постоянен обмен на информация за новото в съответните литератури. Мисля че е назрял моментът за ново периодично издание на съответните балкански езикови емисии. Всички ние, свързани с книгоиздаването, уви! – знаем колко скъпо струва едно печатно периодично издание и колко трудно е неговото разпространение, особено в международен и още повече в балкански мащаб. Струва ми се, че в края на ХХ век имаме решение и на този проблем – Internet е една прекрасна възможност – просто трябва да се възползваме. Можем още в близките няколко месеца да лицензираме мощен балкански сървър от типа на Amazon.com, с WEB – страница "БАЛКАНСКИ КНИГИ", която ще стане първият обединител на балканските книжни общности. Тя би служила не само като информационен и търговски инструмент в нашия регион, Европа и света, но и ще консолидира книжовните общности на едно ново и непознато досега ниво. Добре ни е известно, че това не е по силите нито на един или група издатели, формации или фирми – подобна, скъпо струваща идея има нужда от подкрепа на правителствата ни и международните организации, в чиито устави е записано “да работят за интеграцията на Европа, в т.ч. и на Балканите”. Ето защо, аз ви предлагам да обмислим тази идея и да приемем решение, че тя е по силите ни и да работим за осъществяването ѝ. На всеки от вас и на колеги от вашите страни

Националният център за книгата ще изпрати до месец подробен проект и план за действие. Ако вие се отзовете, аз съм убеден, че ще успеем, а това ще е крачка напред Балканите да излязат от "лошите" новини и стъпка по стъпка да произвеждат конвертируеми културни новини и продукти, които в днешните условия са комай единственият гарант за успешна ре-интеграция в благоденстваща Европа.

Уважаеми колеги,
съзнавам че на някои от вас предложенията ми могат да се сторят трудно осъществими или дори утопични. Но всички ние, хора на словото, помним, че **"в началото беше словото"**. И нали все отнякъде и все някой трябва да започне или продължи? Защо не ние – тук събраните с вас?

Регионална среща "Книги без граници", в която взимат участие с доклади представители на книжните общности на България, Македония, Гърция и Франция (Европейския месец на културата – Пловдив, юни 1999 г.)